

Československá federace a její dělení

Judy Batt: Czecho-Slovakia in Transition: From Federation to Separation. Discussion Papers, No 46. RIIA, London 1993, 47 stran.

Edice studií Royal Institute of International Affaires v Londýně má podtitul Discussion Papers a Judy Battová, absolventka Oxfordu, potom přednášející na univerzitě v Birminghamu (v Centre for Russian and East European Studies), nyní působící na ministerstvu zahraničních věcí Spojeného království Velké Británie, zřejmě zamýšlela svou nepřilíh rozsáhlou studii o rozdělení Československa jako příspěvek do diskuse, která vlastně teprve začíná a bude mít asi dlouhé trvání.

Autorka je u nás známa svou komparativní studií o politických a ekonomických změnách ve východní a střední Evropě.¹ Již v ní ukázala, že je jí cizí povrchní esejistika, že umí shromáždit a analyzovat relativně rozsáhlý materiál pramenné povahy (statistická data, excerpci odborných revue i žurnalistických standardů; má také přehled o monografiích významných autorit aj.) a že z bezprostřední blízkosti zná situaci v Polsku, v Maďarsku a v tehdejším Československu.

Svou studii o federaci a jejím dělení doprovází kvalitním poznámkovým aparátem, úplnou statistikou o všeobecných a komunálních volbách a krátkým popisem volebního systému. Práce je rozdělena do pěti kapitol, z nichž kromě všeobecného úvodu je třeba upozornit na část historickou (Czechs, Slovaks and the idea of Czechoslovakia),² na pojednání o transformaci (The politics and economics of transition)³ a o mezinárodních souvislostech (The international dimension).⁴

Nejméně podařenou se zdá být právě kapitola pojednávající o vzniku ČSR a vývoji česko-slovenských vztahů v letech 1918–1989. Mezi autory, které cituje jako své inspirace, jsou tradiční J. Korbel, R. W. Seton-Watson, A. J. P. Taylor, z novějších pak jen A. Teichova.⁴ Trochu překvapuje, že opomenula spornou, ale rozsáhlou studii Carol Skolnik-Leff⁵ nebo některou z významnějších statí Gordona H. Skillinga. Ačkoli se autorka snaží obsáhnout vznik myšlenky samostatného a potom „československého“ státu téměř od doby Františka Palackého a sleduje její úpadek až k roku 1989–1990, není zde příliš přesvědčivá. „Objevuje“ – zcela tradičně – původ napětí mezi Čechy a Slováky v Pittsburské deklaraci a čechoslovakismu první republiky. Tak jako jiní autoři, často ideologizující celý problém, opomíjí vojenské a strategické souvislosti, postupné změny v povaze suverénní ovládajících střední Evropu a všechny nástupnické státy rakousko-uherského mocnářství a konečně jen zběžně dokáže upozornit na – z hlediska národnostního – specifickou povahu socialistických satelitů Sovětského svazu. Problém kontinuity československého státu je pak jakousi další „vinou“ Edvarda Beneše, jako by odevzdávajícího po druhé světové válce budoucnost Československa do Stalinových rukou.

Zcela jinou je ovšem kapitola o politické a ekonomické transformaci. Je vidět, že autorka se tímto problémem zabývala již ve zmíněné rozsáhlejší studii z roku 1991. Uvádí základní údaje o rozdílnostech české a slovenské ekonomiky, zabývá se odlišnými názory na ekonomickou reformu, jak je prezentovaly významné politické strany i významné politické osobnosti. Opakuje Pithartovu tezi, byť poněkud mírněji vyřčenou, že po neúspěchu prezidentské volby v létě 1992 to byl právě Václav Klaus, který „chytil Mečiara za slovo“ a paradoxně, aby mohl uskutečnit svou fundamentalisticky chápanou ekonomickou transformaci, dosáhl nezávislosti České republiky mírnými prostředky.

Pravděpodobně nejzajímavější částí studie je část třetí o mezinárodních souvislostech rozdělení. Autorka nejen připomíná oslabení suverenity Sovětského svazu a jeho nástupnických států ve střední Evropě po roce 1989, ale snaží se popsat celé nejbližší mezinárodně politické prostředí, v němž k rozpadu Československa docházelo. Neopomíná žádnou podstatnou zahraničněpolitickou událost. Sleduje pokusy o „vstup do

Evropy", úsilí o vytvoření visegrádského seskupení, oddělování se od Ruska a jihovýchodní Evropy i ve vojenské oblasti, všímá si znovu se objevujících problémů maďarsko-slovenských, česko-německých, problémů s rozdělováním dopravního systému a struktury zahraniční služby, problémů s vytvářením dvou oddělených armád, demografickou situací a znovu se detailně vrací k slovensko-maďarskému vyrovnání. Detailnímu zpracování chybí snad jen zmínka o vztazích obou nových států k Rakousku a zejména důležitější upozornění na problém vnitřní a vnější bezpečnosti, který se zdá být jedním z nejzávažnějších negativních důsledků rozpadu v letech 1989–1992 jen relativně stabilizované federace.

Závěrečné postesknutí, že vznik dvou samostatných států není jen prosazením vůle po nezávislosti, ale spíš důsledkem únavy a vyčerpání, nudy a ztráty víry v stále neúspěšnější hledání ústavní reformy, je ovšem opět jen žurnalismem, běžným v komentářích z ledna 1993.⁶

Nicméně nespornou hodnotou práce Judy Battové je, že prezentuje tradiční britský pohled na problémy střední Evropy, dnes v anglicky psané odborné literatuře charakteristicky označované jako East Central Europe. Reprezentativnějším shrnutím však jistě bude již avizovaný sborník o změnách politických systémů v zemích střední a východní Evropy (edit. Gordonem Wightmanem), jenž má obsahovat stati Michaela Wallera, Geoffreyho Pridhama, Billa Lomaxe, Paula Lewise a dalších autorů z Maďarska, Polska, Bulharska a České republiky. Zdá se, že kromě apodiktických tvrzení Rogera Scrutona, esejistiky Timothy Garton-Ashe a biografii či kvasivzpomínání různých náhodných svědků se objevují i serióznější, promyšlenější studie, kterých, doufejme, bude stále přibývat.

Zdeněk Zbořil

¹ Batt, J.: *East Central Europe from Reform to Transformation*. Pinter Publishers, London 1991.

² Viz Batt, J.: *Czecho-Slovakia in Transition: From Federation to Separation*. Discussion Papers, No 46. RIIA, London 1993, s. 3–12.

³ Viz tamtéž, s. 13–23.

⁴ Viz tamtéž, s. 25–35.

⁵ Teichova, A.: *The Czechoslovak Economy 1918–1980*. Routledge, London 1988.

⁶ Skolnik-Leff, C.: *National Conflict in Czechoslovakia, The Marking and Remarking of a State, 1918–1987*. Princeton University Press 1988.

⁷ Viz např. druhá část studie Drapera, T.: *The End of Czechoslovakia*. *The New York Review*, Vol. XL, No 1, 28/1 1993.